

• ASTERKO GAIA •

Zahartzaroa

Gizartean beste leku baten bila

Zahartzen ari da biztanleria, geroz eta adineko jende gehiago dugu inguruan, baina gaitasunez eta esperientziaz beteriko pertsonatzat hartu beharrean, zokoratu egiten ditugu sarri. Gizartean beste eginkizun batzuk betetzea aldarrikatzen dute beraiek.

UXUA LARRETXEA

ALBERTO ELOSEGI

ZER DA ZAHARRA IZATEA? Galderak zentzugabea dirudien arren, erantzun bat baino gehiago sorrarazten ditu. Markel Olano Gipuzkoako ahaldun nagusiak EHUKo Udako Ikastaroetan esan bezala, “zahartzea oso gauza erlatiboa da, 30 urtekoa zaharra izan baitaiteke futbolari izateko”. Gaiari beste itzuli bat emanda, Madrileko La Paz Unibertsitate Ospitaleko Javier Barberok honakoa gehitu zuen ikastaroan: “Badago jendea 30 urterekin hiltzen dena eta 80 urterekin lurperatzen duguna”. Norberak eman diezaiokeen zentzuaz harago, gehien hobesten den definizioa da pertsona zaharra 65 urtetik gorakoa dela. Datu hori aintzat hartzen badugu, gaur egun Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan bost pertsonatik bat zaharra da. Adin talde horretako pertsonak geroz eta baldintza fisiko eta mental hobeak dituzte, eta hortaz, gizarteko hainbat alorretan parte hartzeko moduan daude. Halere, SIIS Dokumentazio eta Ikerketa Zentroko Joseba Zalakainen esanetan, zaharrez hitz egiterakoan hainbat ñabardura hartu behar dira kontuan: “Zaharrak asko dira eta askotarikoak, euren artean ezberdintasun ugari baitaude, gazteen artean baino gehiago”. Datuak asko aldatzen dira 65 edo 95 urteko pertsona baten inguruan hitz egiten badugu. Sexua litzateke beste aldagai bat, bai-eta hezkuntza edo klase soziala ere.

Zein egiteko dute gure artean adineko pertsonak? Elisabet Arrieta soziologoak eta EHUKo irakasleak dioenez, “zaharrek rol ikusezina betetzen dute gizartean, aisialdiarekin eta gehienetan ekintza pasiboekin loturikoa”. Pertsona batek lan profesionala uzten duenean, gizartearentzat ikusezin bilakatzen da. Horri gehitu behar zaio zaharra izateak gure artean zentzu ezkorra duela. Izan ere, Ramon Bayes Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko irakaslearen aburuz, “denok nahi dugu zahartzarora iritsi, baina inork ez du zaharra izan nahi”. Bere esanetan, zaharra zeken, kexati, gogaikarri, zurrun, zorrotz, berekoi, errepikakor eta tankera horretako adjektiboekin lotzen da sarri. Gaztetasunaren apologia egiten duen gizartean, zahartzaroa arazo gisa bizi dugu, eta ez gaitasunez beteriko adin moduan.

Nolanahi, zaharrak erabateko integrazioan bizi ez diren arren, ez daude erabat baztertuta, integrazio inperfektuan bizi dira. Zaharren inguruko ikuskera ezkorrek menpekotasun eta pasibotasun sozialaren irudia eskaintzen du eta irudi hori adineko jendearen izaerari eransten zaio; euren buruaren irudi negatiboa sortzen die, eta gizartean esku-hartzerik ez duten objektu soil bilakatzen dira. Ikuskera hori, baina, ez da erreala, SIIS-eko kide Zala-

kainen hitzetan: “Zahartzaroa ez da menpekotasunarekin, ezintasunarekin eta zerbitzu sozialekin lotu behar, asko jota zahar guztien %13 baita menpekota eta %25 inguru ezintasunen bat duena”. Beraz, egun zahar gehienak osasuntsuak dira.

Aipatu aurreiritziei gehitu behar zaio sistema kapitalistak ekonomiaren ikuspuntutik sailkatzen dituela giza taldeak: produktiboa zara edo ikusezina. Edonola, zaharrek geroz eta diru gehiago dute eta euren parte-hartzea kontsumitzaile bezala indartu egin da: “Zaharren artean txirotasun errearen kopurua murrizten joan da, eta aldiz, gazteena igo egin da. Hain zuzen, gazteen eta haurren artean dago txirotasun arrisku handiena”. Horren erakusle da Txirotasun eta Desberdintasun Sozialen Inkestak 2008an emandako datua: EAEn 65 urte baino gehiagoko pertsonak gidaturiko familietan, txirotasun erreala %1,3koa zen; biztanleria guztia aintzat harturik %3,2koa; eta gazteek gidaturikoetan, %9,8koa. Horren ildora, Arrietak gogorarazi du krisi garai hauetan zenbait gazteri guraso edo aitona-amonek laguntzen dietela ekonomikoki.

Zaintzaile lanetan

Bada zaharrek betetzen duten rol aktibo bat: bilobak edo menpekotasunen bat duten pertsonak zaintzea. Askotan senarra edo emaztea da laguntza behar duen hori, edo familiarikoa beste kideren bat. EAEn, 25.000 zahar daude laguntzaile moduan lanean –zaintzaile guztien %30–. Boluntario lanetan ere kopuru handia dabil, 65 urtetik gorako 5.000 pertsona inguru. Arrieta esanetan, “zaharrek funtzio hori betetzen dutela ikusten du gizarteak, baina ez dute horregatik aitortzen jasotzen”.

Jarduera profesionalan, Europako beste herriekin alderatuz EAEn 65 urtetik gorako pertsonak lan gutxi egiten dutela nabarmendu du SIIS-eko kideak, eta horrek ez du erretiro adinarekin zerikusirik, haren iritziz. Imbersoren (Zaharren Institutu eta Zerbitzu Sozialak) arabera, 65 urtetik gorakoen %60 lanean jarraitzearen alde dago.

EHUKo ikastaroan, egungo erretiro ereduaz kexu agertu zen Ramon Bayes unibertsitate irakaslea, adinean oinarrituriko derri-gorrezko erretiroa diskriminazioa iruditzen baitzaio. Erretiro legala onartu eta babestu behar den lorpen soziala iruditzen zaio, baina erretiro pertsonalizatua bilatu beharko litzateke: “Lanaz nazkatuta dagoen 60 urteko pertsona bati erretiroa ukatzea bezain zentzugabea da erabat eraginkorra den eta bere lanarekin disfrutatzen duen 65 urteko beste bati lana egitea eragozte”.

Zalakainek ere ondo ikusten du erretiro eredu hori. Bere ustez, erretiroa lan motaren arabera ezarri beharko litzateke, eta hortaz, kasu batzuetan arauak gogortzearen eta besteetan leuntzearen aldekoa da. “Ondo ikusten dut meategian edo eraikuntzan lan egiten duena irakaslea edo kazetaria baino lehenago erretiratzea”. 66-68 urterekin oraindik lanean dagoenak pentsio hobea jasotzea ere babestu du, bai eta erretiro partzialak sustatzea ere; hau da, erretiroa prozesu gradual moduan planteatzea, ordutegi murriztua ezarriz. “Orain, errelebo kontratua dago 60 urte dituztenentzat, baina zergatik ez 65 urtekoentzat ere? Zaharren parte-hartzea handitu egin behar da lan eremuan, beti ere borondatzeak bada eta baldintza fisiko eta mentalak kontuan hartuta, noski”.

Ez dira gizartean inplikatzeko

Bestalde, datuek erakusten dute zaharrak ez direla oro har gizarte jardueretan gehiegi inplikatzeko. Egunean batez beste gazteek baino bost ordu gehiago izan arren, denbora hori ez dute *aktibatze*ko aprobetxatzen. Alderdi politikoetan, sindikatuetan, kirol nahiz erakunde profesionaletan lan egiteari denbora gutxi eskaintzen diote gainontzeko herritarrekin alderatuz gero, baina aldi berean gehiago esku hartzen dute talde erlijiosoetan, boluntario elkarteetan eta aisialdiko taldeetan. Parte hartzen duten emakumeak gehiago dira gizonak baino, baita hiri inguruan bizi direnak eta formazio hobea dutenak ere.

Zalakainek nabarmendu digunez, jubilatutako ondoren %40ak ez dio jarduerari berri bati ekiten (dela kirola, eskulanak edo turismoa). Gainera, hezkuntza maila altuagoa dutenak ere ez dute jarduerari kultural askotara jotzen —ez kontsumitzaile gisa, ez sortzaile moduan—. Alor horietan parte-hartzea sustatu behar dela uste du Zalakainek: “Beharbada joera hori ematen da ez delako beraien artean nahi adina sustatu, ez dutelako ohiturarik”.

"Zahartzaroa ez da menpekotasunarekin, ezintasunarekin eta zerbitzu sozialekin lotu behar, asko jota zahar guztien %13 baita menpekoa eta %25 inguru ezintasunen bat duena"

DANI BLANCO

"Zaharren parte-hartzea zaharren elkarteetara beharrean erakunde orokorretara bideratu beharko litzateke: politika, ekonomia, kultura, arlo zibila. Hainbat belaunaldirekin harremanetan jartzeko modua izango lukete, ghettoak saihestuz"

JOSEBA ZALAKAIN, SIIS

Atxurra Hotela
 Arronategi auzoa z/g
 Bermeo (Bizkaia)
 Tel. 944 654 404
 www.hotelatxurra.com

DANI BLANCO

Zaharren inguruko ikuskera ezkorrak menpekotasun eta pasibotasun sozialaren irudia eskaintzen du (goiko argazkian, zahar etxe bat). Ordea, adineko jendeak asko du eskaintzeko, bizitzako hainbat arlotan.

Hala, 65 urtetik gorako pertsonen %43ak uste du gizarteko eremu guztietan presentzia handiagoa eduki beharko luketela.

Zein rol jokatu beharko lukete?

Egungo jubilatuek aldarrikatzen dute gizartean beste leku bat izatea, beste eginkizun batzuk betetzea. Elisabet Arrietaren iritziz, “potenzial handia dira eta asko dute eskaintzeko; horrenbestez, gizarteak hori aprobeztatzea ezinbestekoa da”. Euren baloreak eta esperientzia dira, besteak beste, galtzen utzi ezin diren gaitasunetako batzuk. Baina nola bideratu daiteke egiteko hori? Adibidez, indarrak batu asmoz eta gizartean beste pisu bat izan nahian, EHUko Esperientzia Geletatik elkarte asko sortu dira; hala nola, Secot Gipuzkoa (Gipuzkoako Pertsona Helduen Elkarte), Hartu-emanak (Bilboko Pertsona Helduen Elkarte) eta Helduen Hitza

MIKEL GARCIA

DANI BLANCO

(Donostiako Pertsona Helduen Elkarte). Zaharrei laguntza eta orientazioa eskaintzen diete eta elkartean baitan lan egiteko aukera ere badago.

Dena den, Zalakainek uste du zaharrek gizartean duten parte-hartzea zaharren elkar-teetara beharrean erakunde orokorretara bideratu beharko litzatekeela; erakunde politikoetara, bizilagunen elkar-teetara, Gobernu Kanpoko Erakundeetara edo talde kulturaletara, esaterako. Parte-hartzea lau eremutan zehazten du bereziki: politika, ekonomia, kultura eta arlo zibila. Modu horretara, hainbat belaunaldirekin harremanetan jartzeko modua izango lukete eta ghettoak saihestuko lirateke. Argi utzi du halaber zaharrek jokatzeko duten rola baloratzeko nahitaezkoa dela ordainpekoak ez diren lanak goraipatzen hastea, boluntario lana, besteak beste.

Profesionalki izan dezaketen esperientzia apobetzatzeko ere, egon badaude ekimenak: adinekoek gidaturik, proiektu profesionalak bideratzeko eta horien inguruko iritzia emateko antolatutako egitasmoak. Horrez gain, lan arloko beste aukera bat izan daiteke enpresetan zaharren kontseilu gisakoak eratzea, enpresetan aditu gisa jarduteko. Arrietarentzat hori ez litzateke erabat onuragarria izango, finean euren profil bereko jendearekin egongo lirakeelako harremanetan, eta ez da belaunaldien arteko harremana bermatzen.

Teknologia berrien garrantzia

Joseba Zalakainek uste du zaharrei zuzenduriko baliabide gutxi daudela, eta gainera, daudenean ere ez dituztela gehiegi erabiltzen. Hor zerikusia izan dezake baliabide horiek eurentzat arrotzak izatea, informazio teknologiek gertatzen den moduan. Eusko Jaurlaritzak kaleraturiko *Zaharrek parte hartzeko plan integralaren alde* txostenean agertzen denez, teknologia berrietara sarbidea izatea aktibatzailea izan daiteke pertsona zaharrentzat. Informazioa, ideiak eta ezagu-

tza orokorra jasotzeko aukera ematen die, eta horrek pertsona guztien integrazioa errazten du.

Adinekoek jokatzen duten rola baloratzeko nahitaezkoa da ordainpekoak ez diren lanak goraipatzen hastea, boluntario lana, besteak beste

Politika publikoek, aldi berean, zeresan eta zeregin handia dute zaharren integrazioa eta parte-hartzea bultzatzeko. SIIS-eko kidearen arabera, menpekotasun egoeran daudenak edo arazoak dituztenak babesteko politikak egiten hasi dira, baina oraindik ez dago zaharren inguruko politika integralik. “Gazteen, haurren edo familien politikak egiten dira,

baina zaharrenak beti asistentziakoak edo laguntzakoak izaten dira. Era berean, eta kontraesana badirudi ere, adin guztiei begira etxebizitza, garraio, errenta edo kultura politikak egin beharko lirakeke”, denen beharrei erantzuteko zeharkako politikak gauzatu behar baitira.

Erakunde publikoek eta gizarteko gainontzeko taldeek adineko jendearen parte-hartzea sustatu dezaketen arren, beraiek ere badute zeresanik, euren gaitasunen, esperientziaren eta baloreen bitartez gizartea bera aberasten eta belaunaldi berriei duten jakintza transmititzen jarraitu dezaten. ■

ELHUYAR ZIENTZIA-SERIE BERRIAK

Kalean daude jada Elhuyar Fundazioak irakurtzeko eta esperimentatzeko argitaratu dituen 3 zientzia-liburu bilduma berriak:

ARMIX max-mix

Zz

Gazteentzako zientzia-esperimentu ikusgarri eta egingarriak. 8-10 urte
10€

SIMON BLOOM

Zs

Michael Reisman
Gazteei zuzendutako zientzia-narrazioko irakurketa-liburua. 12-16 urte
12€

IA DENAREN HISTORIA LABUR BAT

Zi

Bill Bryson
Helduentzako zientzia-dibulgazio obra unibertsal eta ulerterraza. 16 urtetik gora
15€

Informazioa eta erosketak: www.elhuyar.org/edizioak eskaerak@elhuyar.com 943 36 30 40

ELHUYARREKIN, MURGILDU ZAITEZ ZIENTZIAREN MUNDUAN IKUSPEGI BERRI BATETIK.

Zelai haundi, 3. Osinalde Industrialdea. 20170 Usurbil (Gipuzkoa) · Tel.: 943 36 30 40 · Faxa: 943 36 31 44